

Tituly, meno a priezvisko recenzujúceho:	<p>Prof. PhDr. Miloslav Vojtech, PhD., predseda Rady Slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny (Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)</p> <p>PhDr. PaedDr. Martin Bodis, PhD., podpredseda Rady Slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny (Základná škola Jána Palárika, Majcichov, riaditeľ školy)</p> <p>Mgr. Renáta Ondrejková, tajomníčka Rady Slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny (Základná škola v Lehniciach)</p> <p>PhDr. Katarína Hincová, PhD., členka Rady Slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny (Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave)</p> <p>PaedDr. Adriana Vaculová, členka Rady Slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny (Stredná priemyselná škola stavebná D. S. Jurkoviča Trnava)</p> <p>Mgr. Eva Péteryová, členka Rady Slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny (Národný inštitút vzdelávania a mládeže Bratislava)</p>
Inštitúcia:	<p>Slovenská asociácia učiteľov slovenčiny IČO: 30791901 DIČ: 2021813398 Sídlo: Panská 26 811 01 Bratislava</p>
Stručný odborný životopis: (Uvádzame profil a zameranie organizácie)	<p>Slovenská asociácia učiteľov slovenčiny bola založená v roku 2002 v súlade s ustanoveniami zákona 83/1990 Zb. O združovaní občanov v znení neskorších predpisov a vznikla dňom registrácie na Ministerstve vnútra SR. Je záujmovou, profesijnou, neziskovou, nezávislou organizáciou, ktorá sa hlási k princípom Všeobecnej deklarácie ľudských práv, k Európskej konvencii o ľudských právach a k odporúčaniam Organizácie Spojených národov UNESCO týkajúcich sa humanizácie a demokratizácie vyučovania. Má ambíciu zjednotiť učiteľov slovenského jazyka a literatúry všetkých typov škôl a ďalších vzdelávacích inštitúcií na území SR i v zahraničí a reprezentovať ich vo vzťahu k vládnym i nevládnym organizáciám a inštitúciám. Cieľom organizácie je v zmysle jej stanov: Podporovať postavenie slovenského jazyka a literatúry ako základného vyučovacieho predmetu vo všetkých pedagogických dokumentoch a v povedomí širokej verejnosti na Slovensku i v zahraničí; Reprezentovať učiteľov slovenského jazyka a literatúry a presadzovať ich záujmy vo vzťahu k vládnym organizáciám a neštátnym inštitúciám, ktoré riadia systém výchovy a vzdelávania mládeže alebo ho akýmkoľvek spôsobom ovplyvňujú; Podporovať odborný rast a zvyšovanie kvalifikácie učiteľov slovenského jazyka a literatúry; Podporovať šírenie informácií o nových trendoch vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry na Slovensku a vo svete prostredníctvom publikácií a rôznych odborných a metodických materiálov; Vytvoriť a organizačne zabezpečiť priestor na diskusiu o problémoch vyučovania slovenského jazyka a literatúry, na vzájomné kontakty a výmenu skúseností medzi učiteľmi základných, stredných a vysokých škôl; Podporovať prezentovanie činnosti členov SAUS na verejnosti v SR a v zahraničí; Podávať návrhy a pripomienky orgánom štátnej a verejnej správy pri tvorbe legislatívy a pedagogických dokumentov.</p>

Recenzný posudok na charakteristiky a vzdelávacie štandardy vzdelávacích oblastí

V Bratislave, dňa 19. 2. 2023

1. Úvod

Predložený recenzný posudok sa primárne zameriava na posúdenie návrhu štandardov pre predmet slovenský jazyk a literatúra. Viaceré uvedené pripomienky všeobecného charakteru sú využiteľné aj vo vzťahu k ostatným predmetom vzdelávacej oblasti *jazyk a komunikácia*. Slovenská asociácia učiteľov slovenčiny ako celoslovenská profesijná organizácia združujúca učiteľov slovenského jazyka a literatúry všetkých stupňov škôl, ktorá vznikla v roku 2002, skoncipovala recenzný posudok na základe pripomienok učiteliek a učiteľov z praxe, ako aj odborníkov, ktorí pôsobia v oblasti jazykového a literárneho vzdelávania. V rámci všeobecnej diskusie ku koncepcii reformy učiteľa na jednej strane oceňujú možnosť prispôbiť vzdelávanie reálnym potrebám a možnostiam školy vo vzťahu ku konkrétnym žiakom, ktorí ju navštevujú, no na druhej strane poukazujú aj na viaceré riziká, ktoré môže priniesť prax, možnosti škôl a aktuálna podoba ich štruktúry. Ako problémové učiteľia napríklad vnímajú situácie, ktoré môžu nastať pri prestupe žiaka uprostred niektorého zo vzdelávacích cyklov na inú školu, ktorá bude mať inak zadelený obsah vzdelávania, nakoľko učivo v jednotlivých cykloch sa môže presúvať medzi jednotlivými ročníkmi. Rozčlenenie základného vzdelávania na tri cykly vyvoláva aj množstvo praktických otázok, napríklad ako bude prebiehať komunikácia plnoorganizovanej školy so spádovými školami s ročníkmi 1 – 4, hlavne v prípade učiva 4. ročníka v I. cykle a 5. ročníka v II. cykle? Už aj v súčasnosti sú problémy so žiakmi, ktorí na svojej pôvodnej škole nestihli do 4. ročníka prebrať potrebné učivo. Počet takýchto žiakov je niekedy až 20 % celkového počtu žiakov v 5. ročníku, čo predstavuje veľký problém pre učiteľa aj pre samotných žiakov. Otázky vyvoláva aj osud neplnoorganizovaných škôl, tzv. málotriedok, kde sú iba ročníky 1 – 4, hoci navrhovaný II. cyklus zahŕňa 4. – 5. ročník. Otázky vznikajú aj v súvislosti s kvalifikačnými predpokladmi učiteľov. Ak sa 5. ročník presunie v rámci II. cyklu na školy, ktoré doteraz realizovali iba prvý stupeň základného vzdelávania, kto bude v tomto 5. ročníku učiť jednotlivé predmety či vzdelávacie oblasti? Budú mať tieto školy aj priestorové podmienky na to, aby sa rozšírili o ďalší ročník vzdelávania v rámci nového členenia na cykly? Na tieto praktické otázky by sa v rámci prípravy reformy nemalo zabúdať a odpovede na ne by mali byť učiteľskej verejnosti komunikované.

Aj vzhľadom na vyššie spomenuté argumenty odmietame členenie obsahu základného vzdelávania na cykly. Ide o mechanický a dostatočne neodôvodnený transfer niektorých zahraničných modelov vzdelávania do slovenského vzdelávacieho systému, ku ktorému absentuje dôkladná analýza jeho pozitív či negatív a najmä vplyvov na jestvujúcu sieť základných škôl a ich štruktúru. Učivo štruktúrované na cykly opäť prenáša zodpovednosť za jeho rozdelenie do ročníkov na školy, čo bude mať za následok stav „čo škola – to iné rozdelenie obsahu vzdelávania,“ čo bude komplikovať najmä prestupy žiakov medzi jednotlivými školami. S touto zmenou úzko súvisí aj zmena systému národného testovania, ktoré bude musieť reflektovať jeho zmenu na vzdelávacie cykly.

2. Analýza vzdelávacích štandardov z predmetu slovenský jazyk a literatúra z pohľadu autora:
  - a. **Charakteristika vzdelávacej oblasti**

Predmet slovenský jazyk a literatúra je súčasťou vzdelávacej oblasti *jazyk a komunikácia*. Úvodné časti všeobecnej charakteristiky vzdelávacej oblasti sú koncipované primerane. Ako problematická sa javí použitá terminológia pri pomenovaniach niektorých komponentov vyučovacích predmetov vzdelávacej oblasti. Ako zásadný nedostatok vnímame pomenovanie komponentu „zážitková recepcia“, ktorá je v charakteristike viazaná na „získanie emocionálno-estetickéj skúsenosti s literárnym textom,“ na „čítanie a počúvanie literárnych textov, uvažovanie o nich“ a na „reflexiu a tvorivú prácu s nimi“. Z metodologického a terminologického hľadiska ide o neprimerané a metodologicky nesprávne pomenovanie komponentu, ktoré je v rozpore s opisom komponentu v predložnom dokumente. Podľa starších i najnovších teórií recepcie literárnych/umeleckých textov je „zážitkovosť“ iba jednou parciálnou súčasťou budovania skúsenosti s literárnym textom a jeho reflexiou. „Čítanie a počúvanie literárnych textov, uvažovanie o nich, reflexia a tvorivá práca s nimi“ je oveľa komplexnejším procesom, ktorý nemožno redukovať iba na zážitkovosť. Súčasťou tejto recepcie sú aj vecné obsahy a mimotextové skutočnosti, ktoré spoluvytvárajú recepčný horizont tvorcu literárneho textu a jeho prijímateľa, v tomto prípade žiaka základnej školy. Navrhujeme tento komponent pomenovať komplexnejším, metodologicky zreteľnejším a z metodologického hľadiska optimálnejším pojmom „recepcia literárneho textu“, prípadne „recepcia umeleckého textu“. Tento návrh sa vzťahuje aj na ostatné predmety vzdelávacej oblasti *Jazyk a komunikácia*.

Vo všeobecnosti je vymedzenie komponentov netradičné a nie sú v súlade so Spoločným európskym referenčným rámcom pre jazyky. Odporúčame integrovať komunikačnú interakciu a hovorenú produkciu, rovnako písanú a vecnú recepciu, lebo tieto komponenty veľmi úzko súvisia (pri aktuálnom členení dochádza k zbytočnému opakovaniu). Keďže základnou jednotkou osvojovania si nových vedomostí má byť text, práve prostredníctvom textu si majú žiaci osvojovať ortografické, morfológické, foneticko-fonologické, syntaktické a štylistické zručnosti (tieto roviny musia byť explicitne definované vo vzťahu k textu tak, ako je to aj v iných jazykoch). Texty rôzneho charakteru majú byť nástrojom pre osvojovanie si jednotlivých pravidiel bádateľskou formou, avšak pojmy, na ktoré deti treba naviesť, musia byť presne definované. Iba tak docielime progres vo vyučovaní, ak budeme prepájať čitateľské zručnosti a vedomosti žiakov. Apelujeme na skutočnosť, že jednotlivé roviny jazyka – foneticko-fonologická, ortografická, morfológická, syntaktická, lexikálna, štylistická nemôžu fungovať izolovane a je potrebné ich funkčne prepájať.

- b. **Ciele vzdelávania pre jednotlivé cykly vzdelávania** sú definované všeobecne, chýba ich dôsledná previazanosť s výkonovými a obsahovými štandardmi, čo je však dané celkovým zle nastaveným dizajnom dokumentu a jeho problematickou užívateľskou prístupnosťou.
- c. **Výkonové štandardy v predmete slovenský jazyk a literatúra** sú štruktúrované podľa jednotlivých komponentov, bolo by vhodné optimalizovať celkovú štruktúru návrhu vzdelávacích štandardov tak, aby boli výkonové štandardy priamo prepojené s obsahovými štandardmi, čo by prispelo k väčšej prehľadnosti dokumentu a jeho väčšej užívateľskej prístupnosti.

Pripomienky k výkonovému štandardu pre 1. cyklus: V časti *Písaná produkcia* absentuje parametrizácia písaných výstupov („vytvoriť súvislý písaný alebo obrazovo-písaný text na tému blízku ich životnej a jazykovej skúsenosti“; „napísať jednoduchý informačný text“ a pod. – odporúčame stanoviť ich rámcový rozsah – ako parameter

sa môže použiť napríklad počet slov, rozsah textov prispôbiť danému cyklu vzdelávania, prípadne tieto parametre uviesť v obsahovom štandarde). V texte výkonového štandardu odporúčame vyhýbať sa vágnym formuláciám typu „primerane náročný text“, „primerané znalosti“, „spoznávanie vybraných tém“ (akých?) a pod.

V časti *Zážitková recepcia* navrhujeme odstrániť archaickú formuláciu „rozhlasové predstavenie“, ktorý je vzdialený súčasnej realite tohto média a nahradiť ho adekvátnejším pojmom. Rovnako navrhujeme upresniť výkonový štandard „žiak vie/dokáže dramatizovať vhodné literárne texty“, lebo táto formulácia výkonového štandardu nemá náležitú oporu v obsahovom štandarde, kde sa uvádza formulácia „stváranie obsahu textu metódami tvorivej dramatiky“, čo je aktivita možná len za pomoci učiteľa, nejde teda o samostatný výkon žiaka „dramatizovať vhodné literárne texty“. Text výkonového a obsahového štandardu je potrebné v tejto položke naformulovať tak, aby bola medzi nimi logická súvislosť. Štandardy nemajú definovať výkony učiteľa, ale žiaka.

Pripomienky k výkonovému štandardu pre 2. cyklus: Rovnako ako v predchádzajúcom cykle, aj tu navrhujeme, aby boli výkonové štandardy priamo prepojené s obsahovými štandardmi, čo by prispelo k väčšej prehľadnosti dokumentu a jeho užívateľskej prístupnosti.

Pripomienky k výkonovému štandardu pre 3. cyklus: Aj pre tento cyklus vzdelávania platia vyššie uvedené pripomienky. Medzi výkonovými štandardmi sa objavuje požiadavka „využiť jazykové slovníky a primerané znalosti jazykovedných pojmov a termínov pri tvorení, úprave a pri hodnotení prejavu“. Text tohto výkonového štandardu však nekorešponduje s ostatnými časťami dokumentu, najmä s obsahovým štandardom, nakoľko v dokumente nie sú dôsledne a explicitne uvádzané „jazykovedné pojmy a termíny“, ktoré sú vhodné práve pri tvorení, úprave a pri hodnotení prejavu. V dokumente chýba grafické zvýraznenie takýchto pojmov, prípadne ich sumarizácia a rekapitulácia. Toto je však problém celého predloženého dokumentu (analogická formulácia sa nachádza aj v rámci výkonového štandardu v komponente *Písaná produkcia*).

d. Obsahové štandardy

Pripomienky k obsahovému štandardu pre 1. cyklus: v časti obsahového štandardu s názvom „komunikačné zručnosti“ sú uvedené obsahy, ktoré sú súčasťou predprimárneho vzdelávania a ich zvládnutie je predpokladom školskej zrelosti („rozišovanie pozdravov, predstavenia sa“; „formulovanie ústneho poďakovania a ospravedlnenia“), tieto obsahy by mali byť naformulované tak, aby rozvíjali a rozširovali to, čo je súčasťou predchádzajúceho stupňa vzdelávania.

Viacere formulácie obsahového štandardu sú veľmi všeobecné, umožňujú rôznu úroveň interpretácie a spôsobu uchopenia jednotlivých obsahov (chýba detailnejšia parametrizácia obsahov, z ktorých by bola zjavná ich merateľnosť). V časti *Komunikačné prostriedky a pravidlá* navrhujeme vypustiť časť obsahového štandardu „porovnanie spisovnej výslovnosti a bežnej výslovnosti v danom regióne alebo v miestnom nárečí,“ nakoľko nereflektuje aktuálnu sociolingvistickú realitu všetkých regiónov Slovenska a jej dynamiku. Naplnenie tohto štandardu je problematické najmä vo výrazne urbanizovaných lokalitách a regiónoch s vysokým stupňom migrácie (prostredie veľkých miest), kde už nejestvuje povedomie o „miestnom nárečí“ a je

problematické aj u detí migrantov či cudzincov, ktoré sa tým môžu dostať do diskriminačnej pozície.

V časti *Elementárne písanie* je uvedená formulácia „písanie podľa diktovania“. Bolo by vhodné spresniť, či ide o nástroj nácviku elementárneho písania alebo aj o nástroj hodnotenia („diktát“), aby sa odstránila nejednoznačnosť formulácie. Ak by malo ísť o nástroj hodnotenia (v ďalších cykloch vzdelávania sa ale tento pojem už nevyskytuje), bolo by vhodné uviesť rozsah diktovaného textu (počet slov) a spôsob jeho hodnotenia. Odporúčame zväziť aj primeranosť obsahového štandardu „jednoduché písomné rozprávanie: vyjadrenie prežitej udalosti, zážitku, vymyslený príbeh“ v 1. cykle vzdelávania, v prípade jednoduchého opisného textu je potrebné doplniť jeho parametrizáciu (počet slov), v prípade formulácie „jednoduché techniky tvorivého písania“ odporúčame ich konkretizáciu (vzhľadom k danému stupňu vzdelávania).

V časti *Elementárne čítanie* odporúčame terminologicky zjednodušiť niektoré formulácie („korešpondencia hlásky a písmena“ nahradiť formuláciou „vzťah hlásky a písmena“; „syntéza hlások a písmen do slabík a slov“ nahradiť formuláciou „spájanie hlások a písmen do slabík a slov“).

V časti *Žánre vecného textu* sa uvádzajú obsahy, ktoré sa týkajú aj literárneho textu a majú výrazný presah k „zážitkovosti“: „porozumenie dejovej postupnosti, konania postáv a sprostredkovanej skúsenosti v rozprávacom texte: rozprávanie prežitej skúsenosti, reálny alebo vymyslený príbeh“. Ide o kategórie, ktoré sú súčasťou štruktúry epického textu, v ktorých sa prelína vecnosť so zážitkovosťou („konanie postáv“ a „rozprávanie prežitej skúsenosti“ sú zdrojom zážitkovosti) a sú súčasťou estetickéj štruktúry, nejde o čisto „vecnú recepciu“. Aj na tomto príklade sa ukazuje problém v pomenovaní komponentov, ktoré je nevyhnutné prehodnotiť.

V časti *Zážitková recepcia* sa opäť ukazuje nevhodnosť názvu komponentu vo vzťahu k obsahovému štandardu, ktorý sa venuje širšie poňatej recepcii literárneho textu (vrátane jeho formálnych, teda „nezážitkových“ prvkov, ako je problematika autorstva, axiologické otázky a pod.).

V časti *Samostatný/sebavedomý čitateľ* je uvedená všeobecná formulácia „vytváranie čitateľského portfólia, vedenie jednoduchých záznamov v rôznych formách a podobách o knihách, o svojom čítaní a jeho pokrokoch, a to s pomocou učiteľa alebo samostatne“ – žiadalo by sa zdefinovať, čo je to „čitateľské portfólio“, aké má mať parametre a formy, nakoľko navrhovaná formulácia pripúšťa rozličné interpretácie. Formulácia „spoznávanie dostupných knižníc a ich využívanie (triedna knižnica, školská knižnica, mestská/obecná knižnica)“ vychádza z konzervatívnej a archaickéj predstavy o knižnici a jej typoch, knižnice sa dnes menia na moderné multimediálne centrá s online službami a aktivitami podporujúcimi čitateľskú gramotnosť. Je potrebné uvažovať aj o online knižniciach (resp. elektronických knižniciach, táto zmienka sa nachádza až v 3. cykle). V časti *Tematické okruhy a žánre* sa miešajú literárne žánre s pomenovaniami foriem literárnych textov a s prvkami sujetovej štruktúry textu (príbeh) či s pomenovaniami istých typov a skupín literárnych komunikátov. Táto časť si vyžaduje lepšie členenie a hierarchizáciu.

Pripomienky k obsahovému štandardu pre 2. cyklus: v časti *Komunikačné zvyklosti a viacjazyčnosť* je uvedená formulácia „získavanie informácií o iných jazykoch, najmä o inom materinskom jazyku spolužiakov,“ ktorá predpokladá existenciu viacjazyčného triedneho kolektívu. Ako bude možné realizovať tento vzdelávací štandard v jazykovo homogénnom triednom kolektíve? Odporúčame ponechať iba prvú časť formulácie,

ktorá je univerzálna a druhú časť uviesť iba ako fakultatívnu možnosť. Rovnaká pripomienka platí k obsahovému štandardu „skupinový dialóg o viacjazyčnosti spolužiakov“.

V obsahovom štandarde v časti *Dialogická komunikácia a kooperácia* sa pracuje s viacerými pojmami z oblasti komunikácie, bolo by preto žiadúce, aby v obsahovom štandarde boli jasne vymedzené práve pojmy, ktorých zvládnutie je predpokladom pre ovládanie jednotlivých komunikačných stratégií (pojmy ako dialóg, replika, argument, fakt, domnienka). Uplatnenie komunikačných stratégií nemôže byť oddelené od pojmového aparátu, ktorý s týmito stratégiami bezprostredne súvisí. Problém nedostatočného vymedzenia relevantného pojmového aparátu sa tiahne celým návrhom dokumentu a ukazuje sa ako jeho zásadný problém. Príkladom ilustrujúcim tento problém je aj časť *Komunikačné prostriedky a pravidlá* (v komponente *Komunikačná interakcia*), kde sa uvádza formulácia „používanie viet a jednoduchých súvetí pri vyjadrovaní rôznych komunikačných zámerov“, no nie je jasné, či má žiak ovládať aj pojmy „veta“ a „jednoduché súvetie“ a identifikovať rozdiel medzi nimi, rovnako v časti *Komunikačné prostriedky a pravidlá* (v komponente *Hovorená produkcia*) sa hovorí o „porovnávaní a odlišovaní spisovných a slangových slov (s oporou o jazykové slovníky)“, no z textu nie je zrejmé, či má žiak aj pochopiť význam slova „slang“ a vymedziť ho voči vrstve spisovnej slovnej zásoby. Na takéto nejasnosti narážame pri čítaní celého dokumentu, kde nie je oddelený pojmový aparát ako súčasť metodického usmernenia určený pre učiteľa od štandardizovaných pojmov, ktoré by mal zvládnuť žiak v konkrétnom cykle vzdelávania.

V komponente *Písaná produkcia* sa uvádza formulácia „výber vhodného slohového postupu na vyjadrenie zamýšľaného obsahu.“ Ide o veľmi všeobecnú a tézovitú formuláciu, nie je z nej jasné, aké „vhodné slohové postupy“ by žiak v danom cykle vzdelávania mal už ovládať a na akej úrovni, bolo by vhodné ich konkretizovať (napríklad vo forme spresnenia v zátvorke). Podobne v časti *Komunikačné prostriedky a pravidlá* sa uvádza veľmi všeobecná formulácia typu „vyjadrovanie myšlienok prostredníctvom rôznych vetných a súvetných celkov“ (ktorá sa opakuje na viacerých miestach), chýba špecifikácia typov vetných a súvetných celkov a úrovne ich zvládnutia/ovládania. V dokumente, ktorý má mať zo zákona definujúci rozmer sú formulácie typu „primerané“, „vhodné“, „napríklad“ neakceptovateľné.

V komponente *Vecná recepcia* v časti *Žánre vecného textu* je zaradená formulácia „porozumenie príbehu so zápletkou a jej riešením, porozumenie zámernosti konania postáv a funkcie opisných častí v príbehu“, ktorá nemusí mať iba vecnú úroveň recepcie ale aj výrazne umeleckú („zážitkovú“) dimenziu. Príbeh a zápleтка v epickom (i dramatickom) texte sú aj výraznými nositeľmi zážitkovosti, rovnako opisné časti v príbehu môžu mať výrazný estetický presah. Opäť sa tu ukazuje potreba terminologického prehodnotenia pomenovania komponentov. Bolo by vhodné túto časť obsahovej recepcie presunúť pod komponent, ktorý by sa volal recepcia literárneho textu (namiesto komponentu zážitková recepcia).

V časti *Komunikačné prostriedky a pravidlá* je opäť uvedená vágna formulácia „roznávanie prostriedkov nadväzovania viet v texte“, bez ich konkretizácie a špecifikácie. Ako problematickú vnímame aj formuláciu „úloha súvetnej stavby pri porozumení textu (základné typy jednoduchého súvetia v podobe vetných modelov, bez použitia terminológie)“ – ako môžeme hovoriť a používať typy jednoduchého súvetia v podobe vetných modelov, keď ich nemožno pomenovať (terminologicky uchopiť)? Rovnako z formulácie „základné poznávanie významu a funkcie jednotlivých

slovných druhov v texte“ nie je jasné, ktoré slovné druhy v danom cykle vzdelávania má žiak už poznať. Ako konkrétny „pojmem“ sa tu uvádza až „pojmem skloňovanie a pádové otázky“, takéto pojmové vymedzenie by bolo vhodné uvádzať aj v ostatných častiach obsahového štandardu, v ktorých sa síce pracuje s odbornou lingvistickou a literárnovednou terminológiou, no z návrhu dokumentu nie je jasné, čo z toho majú žiaci zvládnuť ako štandardizované pojmy. Príkladom optimálneho postupu je napríklad formulácia v časti *Zážitková recepcia* (časť *Čítanie s porozumením*) „porozumenie literárnym pojmom, umeleckému zobrazeniu skutočnosti, obrazným a symbolickým významom slov: rytmus, personifikácia, epiteton, refrén, téma, rozprávač“.

Za nevhodne formulovanú časť obsahového štandardu považujeme text v komponente *Zážitková recepcia* (časť *Čítanie pre zážitok*) „pátranie po rozprávkach, príbehoch, povestiach a mýtoch k histórii obce alebo regiónu, skúmanie, zaznamenávanie, porovnávanie, prezentovanie“. Za neprimerané pre túto vekovú kategóriu považujeme požiadavku po pátraní, skúmaní a zaznamenávaní týchto žánrov, formulácia tohto typu evokuje potrebu znalostí metodológie etnografického a folkloristického výskumu, čo nemôže byť súčasťou základného vzdelania. Navrhujeme formuláciu zjednodušiť a upraviť nasledovne: „čítanie rozprávok, príbehov, povestí a mýtov k histórii obce alebo regiónu, ich porovnávanie a prezentovanie“. Formuláciu „stvárnenie obsahu textu metódami tvorivej dramatiky, výtvarnými alebo hudobnými činnosťami“ navrhujeme upraviť, prípadne formulovať ako fakultatívnu (napríklad pre dramatické krúžky), učiteľ slovenského jazyka a literatúry, ktorý nemá v aprobácii výtvarnú alebo hudobnú výchovu, môže mať s realizáciou tohto obsahového štandardu problém; formuláciu „samostatné budovanie čitateľského portfólia, vedenie podrobnejších záznamov v rôznych formách a podobách o knihách, o svojom čítaní a jeho pokrokoch“ navrhujeme spresniť (táto pripomienka je uvedená v rámci komentára k obsahovému štandardu pre 1. cyklus), formuláciu „aktívne vyhľadávanie a využívanie aj iných dostupných druhov knižnice (okrem triednej knižnice aj školská knižnica alebo mestská/obecná knižnica)“ doplniť o digitálne alebo online knižnice (táto pripomienka je uvedená v rámci komentára k obsahovému štandardu pre 1. cyklus), formuláciu „riešenie úloh na porozumenie textu (*Viem, čo text hovorí? Rozumiem obsahu textu? Viem ho prerozprávať? Dokážem predvídať pokračovanie?*) ako súčasť a základ regulačných procesov pre evalváciu a reflexiu vlastného čítania, pre hlbšie porozumenie textu, jeho štruktúru“ navrhujeme zjednodušiť a sémanticky sprehľadniť.

Pripomienky k obsahovému štandardu pre 3. cyklus: V komponente „komunikačná interakcia“ (v časti Komunikačné zvyklosti a viacjazyčnosť) je uvedená formulácia „viacjazyčné prostredie na Slovensku, chápanie jazykových potrieb príslušníkov iných národov a národnostných menšín.“ Z tejto vágnej formulácie nie je jasné, ako sa má táto problematika uchopiť v rámci vyučovania slovenského jazyka a literatúry. Takto formulovaný štandard zvädza k faktograficky a popisne orientovanému vyučovaniu o národnostných menšinách na Slovensku. Takéto informácie dostávajú žiaci aj na geografii, na slovenskom jazyku a literatúre by mal byť akcentovaný najmä komunikačný a interkultúrny (prípadne medziliterárny) aspekt problematiky.

Tak ako v predchádzajúcich cykloch, aj tu sa v rámci komponentu *Písaná produkcia* objavuje formulácia „voľba vhodného slohového postupu alebo kombinácie slohových postupov na komunikovanie zamýšľaného obsahu“. V rámci jednotlivých cyklov by bolo vhodné špecifikovať slohové postupy, ktoré má žiak vedieť používať,

z obsahového štandardu nie je v tejto oblasti zrejmy a precizovaný rozdiel medzi druhým a tretím cyklom. Tieto postupy a ich ovládanie je potrebné uviesť do vhodnej gradácie (aktuálna podoba dokumentu je veľmi plochá).

Formulácia v rámci časti *Proces tvorenia textu* „pravopisná korektúra s využitím základných korektorských značiek a jazykových slovníkov“ je obsahovo neaktuálna. V čase, keď sa korektúry textov robia takmer výhradne elektronicky a bez použitia tradičných korektorských značiek sa táto formulácia javí ako archaická. Navrhujeme formuláciu upraviť nasledovne: „pravopisná korektúra s využitím jazykových slovníkov“. V rámci formulácie „vytvorenie zážitkového rozprávacieho textu s premyslenou štruktúrou a zapojením opisných častí“ odporúčame doplniť rozsah textu (napríklad počet slov). Táto pripomienka platí vo vzťahu k všetkým častiam obsahového štandardu, ktoré sú zamerané na tvorbu textu. Vo formulácii „použitie jednoduchých a zložených súvetí ako prostriedkov vyjadrovania časovo-priestorových alebo logických vzťahov v texte“ (časť *Komunikačné prostriedky a pravidlá*) chýba špecifikácia a konkretizácia typov súvetí a nie je jasné, či má žiak ovládať aj ich pomenovania). Takéto defektné javy sú charakteristické pre celý dokument. Napríklad vzor adjektíva pekný je explicitne uvedený, ale ostatné vzory deklinačnej sústavy sa tu už nenachádzajú v takto konkretizovanej podobe.

V komponente *Vecná recepcia* (v časti *Porozumenie textu a využitie získaných informácií*) odporúčame sprehľadniť a zjednodušiť formuláciu: „samostatné vyvodzovanie implicitných informácií z textu prehlbujúce základné porozumenie textu: objasňovanie súvislostí, vyjadrovanie názoru, uvádzanie podporných argumentov, využívanie predchádzajúcich znalostí na dosiahnutie logicky prijateľných záverov (induktívne inferencie), logické úsudky z informácií a dôkazov priamo dostupných v texte (deduktívne inferencie)“.

V komponente *Vecná recepcia* (časť význam a funkcie jazyka) navrhujeme vypustiť prípadne výraznejšie obsahovo redukovať formuláciu „vzťah slovenčiny k iným jazykom: základné informácie o svetových jazykoch (v prepojení s výučbou cudzieho jazyka), o zemepisne blízkych jazykoch a o slovanských jazykoch“. Tieto časti obsahového štandardu sú súčasťou stredoškolského vzdelávania, kde majú primerané miesto, nie je potrebné ich prenášať na nižší stupeň vzdelávania. Rovnaká pripomienka platí aj v prípade formulácie „spoznávanie histórie a jazykovej situácie zahraničných Slovákov“. História zahraničných Slovákov môže byť skôr súčasťou vyučovania dejepisu a geografie. Problematika jazykovej situácie zahraničných Slovákov je pomerne náročnou témou, ktorá by mala mať skôr miesto na stredoškolskom stupni vzdelávania.

V komponente *Zážitková recepcia* (časť *Čítanie s porozumením*) vo viacerých formuláciách chýba konkretizácia: „identifikácia a opis stavebných prvkov textu na základe poznania žánru a čitateľských skúseností“ (Identifikácia a opis ktorých stavebných prvkov textu? Poznanie žánru a identifikácia jeho stavebných prvkov je náročne a veľmi široko formulovaná požiadavka, vyžaduje sa tu spresnenie); rovnaký problém vidíme aj vo formulácii „hodnotenie štruktúry a prvkov textu, umelecké jazykové prostriedky a ich pôsobenie na čitateľa“ (Ktorých prvkov textu?, Ktoré umelecké jazykové prostriedky má vedieť žiak 3. cyklu?).

Z formulácie „poznávanie autorského štýlu, rešpektovanie autorstva a vysvetľovanie kontextu vzniku literárnych diel, pseudonym, autorské právo a copyright“ navrhujeme vypustiť pojmy „autorské právo a copyright“, ide o náročnú problematiku, ktorej

zaradenie pre tento stupeň vzdelávania je neprimerané (kurzy s touto tematikou sú súčasťou vysokoškolských študijných programov).

3. Odporúčania alebo návrhy na zmeny vo vzdelávacích štandardoch predmetu slovenský jazyk a literatúra:
  - a. Charakteristika vzdelávacej oblasti
  - b. Ciele vzdelávania
  - c. Výkonové štandardy
  - d. Obsahové štandardy

Odporúčania k jednotlivým bodom a) – d) sú uvedené v predchádzajúcich častiach.

4. Záver

Predložený návrh štandardov z predmetu *slovenský jazyk a literatúra* ako celok nenapĺňa očakávania učiteľskej i odbornej verejnosti a absentuje v ňom zreteľný a jasne komunikovaný reformný prvok. Problémom predloženého dokumentu je najmä jeho vágnosť umožňujúca rôznorodosť interpretácií jednotlivých štandardov v pedagogickej praxi, pojmová nekonzistentnosť a nedôslednosť, výrazná nerovnomernosť v explicitnosti spracovania jednotlivých výkonových a obsahových štandardov, nemerateľnosť výkonov testovacími nástrojmi, v dokumente nie sú určené a presne vymedzené typy a počty slohových a iných kontrolných prác, problematická je užívateľská prístupnosť pre cieľového adresáta dokumentu, ktorým je predovšetkým učiteľ, ako aj viaceré teoreticko-metodologické, technické a odborné nedôslednosti a nedostatky, ktoré by v dokumente tohto typu nemajú miesto a opodstatnenie. (§ 9 odsek 4 školského zákona v aktuálnom znení uvádza: „*Vzdelávacie štandardy sú vypracované v súlade s rámcovými učebnými plánmi a členia sa na: a) výkonové štandardy, ktoré sú podrobnejším rozpracovaním cieľov vzdelávania a určujú úroveň spôsobilostí, ktoré má dieťa alebo žiak nadobudnúť, b) obsahové štandardy, ktoré sú spracované podľa **tematických celkov a určujú okruhy činností, témy, pojmy a fakty, ktoré tvoria obsahové jadro vzdelávacej oblasti alebo vyučovacieho predmetu.***“ Aktuálna verzia dokumentu teda jednoznačne ignoruje aj požiadavky zákona.) Problémom predloženého dokumentu je aj to, že nie je koncipovaný vo vzťahu k nižšiemu (predprimárnemu) a vyššiemu stredoškolskému vzdelávaniu. Stredoškolským učiteľom v navrhovanom dokumente chýba sumarizácia obsahového štandardu vo forme prehľadovej tabuľky, ktorá je súčasťou aktuálne platného štátneho vzdelávacieho programu pre základné školy, o ktorú sa opierajú pri príprave testov v rámci prijímacieho konania na stredné školy, ale aj v rámci opakovania a sumarizácie učiva v rámci stredoškolského stupňa vzdelávania. Túto časť aktuálne platného dokumentu považujú za veľmi zmysluplnú a efektívnu. Mnohí učitelia vo všeobecnosti považujú navrhovaný dizajn predloženého dokumentu za výrazný krok späť oproti súčasnému stavu.

V rámci návrhov štandardov jednotlivých súčastí v rámci vzdelávacej oblasti *Jazyk a komunikácia* sú štandardy zo slovenského jazyka a literatúry skoncipované najhoršie. Štandardy pre predmet *Slovenský jazyk a slovenská literatúra* pre národnostné menšiny, ako aj štandardy pre *Maďarský jazyk a literatúru* dosahujú oveľa vyššiu kvalitatívnu úroveň a mohli by byť inšpiráciou aj pre tvorcov návrhu štandardov pre slovenský jazyk a literatúru. Predložený návrh odporúčame zásadne prepracovať a najmä inovovať jeho štruktúru tak, aby sa posilnila prehľadnosť dokumentu, jeho obsahová koncíznosť a čitateľnosť pre konečného užívateľa – najmä učiteľa základnej školy.